

Kurum Bakımı Altında Kalan Bireylerin Deneyimleriyle Korunma İhtiyacı Olan Çocuk Olmak: Retrospektif Bir Araştırma

Ercüment ERBAY¹

Nurullah ÇALIŞ²

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geliş Tarihi : 18/02/2022

Makale Kabul Tarihi : 22/03/2022

Anahtar Kelimeler: Kurum Bakımı, Korunma İhtiyacı Olan Çocuklar, Retrospektif Çalışma

ÖZET

Çocukların gelecekte sağlıklı bireyler olarak topluma katılabilmeleri için biyopsikososyal gelişimlerini destekleyecek yaşam deneyimleri içinde bulunmaları gerekmektedir. Ancak dünya genelinde milyonlarca çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarının yeterince karşılanamaması insanlığın önemli sorunlarından biridir. Bu nedenle çocukların karşı karşıya olduğu riskler devletler tarafından sürdürülen sosyal politikalar açısından da önemli bir konudur. Bu politikaların bir yansıması olan çocuk koruma sistemleri aracılığıyla devlet çeşitli riskler ve karşılanamayan ihtiyaçlar nedeniyle çocukları koruma altına almaktadır. Ne var ki, koruma altına alınan çocukların bakım süreçlerinde önemli sorunlarla karşılaşmaktadır. Özellikle kurum bakımı modellerinden yararlanan çocukların bu süreçte maruz kaldığı ihmal ve istismarlar, akran zorbalığı ve kurum personelinin nitelik sorunları çocuklar için örseleyici yaşam deneyimlerine neden olabilmektedir. Bu çerçevede bu araştırma geçmişte Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağlı kuruluşlarda korunma altına alınmış yetişkinlerin yaşam deneyimlerini retrospektif olarak incelemeyi amaç edinmiştir. Niteliksel yöntemle dayalı olarak gerçekleştirilen çalışmada kurum bakımı deneyimi olan 25 yetişkin bireyle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma bulguları bireylerin hem kurum bakımı altında buldukları süreçte hem de kurum bakımı sonrasında olumlu ve olumsuz yaşam deneyimlerine sahip olduklarını ortaya koymuştur. Bununla birlikte, katılımcıların görüşleri doğrultusunda çocukların kurum bakımı deneyimlerini geliştirmeye yönelik önerilere yer verilmiştir.

Being a Child in Need of Protection Through the Eyes of Individuals Who Have Experienced Institutional Care: A Retrospective Study

ARTICLE INFORMATION

Submission Date : 18/02/2022

Accepted Date : 22/03/2022

Keywords: Institutional Care, Children In Need Of Protection, Retrospective Study

ABSTRACT

It is essential for children to have life experiences that support their biopsychosocial development in order to engage in society in a healthy manner. However, one of humanity's major issues is that millions of children around the world are unable to have a developmentally positive childhood. For this reason, the risks faced by children are also an important issue in terms of social policies pursued by governments. Through the child protection system, which reflects these policies, the government protects children due to various risks and unmet needs. Children under protection, on the other hand, might have substantial challenges in their care. Neglect and abuse, bullying, and quality issues with employees can result in traumatic life experiences for children, particularly

¹ Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi İİBF Sosyal Hizmet Bölümü, eerbay@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3760-0224

² Dr. Öğr. Üyesi, Giresun Üniversitesi SBF Sosyal Hizmet Bölümü, nurullah.calis@giresun.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9958-5525

those who benefit from institutional care models. In this context, this research aims to retrospectively explore the life experiences of adults who were placed in institutional care affiliated to the Social Services and Child Protection Agency. In the study, which was based on the qualitative method, in-depth interviews were conducted with 25 adults with institutional care experience. Research findings revealed that individuals had positive and negative life experiences both during and after the institutional care. In addition, in line with the opinions of the participants, suggestions were made to improve the care experiences of children.

1. Giriş

Tarihsel süreç içerisinde toplumların yaşadığı sosyal, ekonomik ve kültürel değişimlere bağlı olarak toplumsal konumu farklılaşan çocuk, genel olarak 18 yaşını doldurmamış kişi olarak tanımlanmaktadır. Çocukluk, gelişme çağının yoğun olarak yaşandığı, insan yaşamındaki temel değerlerin, bilgi ve becerilerin kazanıldığı bir dönem olması açısından çok önemlidir. Genel olarak bakıma ve korunmaya ihtiyaç duyan çocuk 19. yüzyılda bireysel olarak tanınmaya, 20. yüzyılda ise çocuk hakları kavramı benimsenmeye başlanmıştır.

İnsanın kişiliğinin ve gelecek yaşamının şekillenmesinde çok önemli bir yere sahip olan çocukluk döneminde çocukların fiziksel ve ruhsal gelişimleri açısından ailenin büyük bir önemi bulunmaktadır. En önemli bakım verenler olarak anne ve baba çocuğun sağlıklı gelişiminde birincil rol oynamaktadır. Ancak ailenin karşı karşıya olduğu riskler kimi durumlarda çocukların bakımının aile yanında sağlanmasını güçleştirebilmektedir. Yoksulluk, aile içi sorunlar, anne veya babada bedensel ve ruhsal yetersizlikler, annenin, babanın veya her ikisinin de ölümü, ihmal, istismar, erken yaşta evlilik ya da evlilik dışı doğum sonucunda çocuğun terk edilmesi gibi pek çok nedenle çocuklar korunma ihtiyacı olan bireyler haline gelebilmektedir (Şimşek, Erol, Öztop ve Özer Özcan, 2008; Yurteri-Tiryaki ve Baran, 2015; Yüksel ve Öncü, 2016; Kösmez, 2020).

İlk çağlardan beri tüm toplumlarda "korunma ihtiyacı olan çocukların" bakım hizmetlerinin sağlanması önemli bir mesele olmuştur. Bu durumun değişen şekillerde günümüzde de önemini koruduğu görülmektedir (Şenocak, 2006). Çocuğun doğal bakım ve koruma alanını oluşturan ailelerin toplumda dezavantajlar yaşaması ailenin de desteklenmesini içeren sosyal politika yaklaşımlarını ön plana çıkarmıştır. Dolayısıyla çocuğu ait olduğu aile yaşamı içinde desteklemek, bu mümkün olmadığında çocuğun korunmasını ve bakımı üstlenmek günümüzdeki refah devleti anlayışının en temel yansımalarından biridir. Bu yaklaşımlar devletin hukuk temelinde vatandaşlarına karşı sorumlulukları arasında korunma ihtiyacı olan çocuklara sunduğu hizmetleri şekillendiren yasal düzenlemeler ve uygulamalarla çocuk koruma sistemini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, sosyal hizmet mevzuatının verdiği yetkiler doğrultusunda (Başçılar, 2021), çocuk koruma hizmetleri, çocuğun kasıtlı veya kasıtsız eylemler sonucunda tehlikelere açık hale gelmesi veya zarar görmesi nedeniyle korunmasını ve bakımını sağlamak üzere sosyal hizmet uzmanları ve diğer profesyoneller tarafından gerçekleştirilen eylemleri kapsamaktadır (Karataş, 2007; Yolcuoğlu, 2009). Anne babasının varlığından tamamen yoksun kalan, yakınları tarafından terk edilen ya da ailesiyle yaşasa da ihmal ve istismara maruz kalan çocuklar için bu hizmetlerin oldukça önemli olduğu söylenebilir. Bu hizmetler temel olarak kurum bakımı, evlat edinme, koruyucu aile ve aile yanında destek sağlama boyutlarını içermektedir (Yolcuoğlu, 2009; Ervüz, 2021; Sarı, Ergüt ve Ünlü Çeber, 2021).

Kurum bakımı, Türkiye'de 2000'li yıllara kadar çocuk koruma ve bakım hizmetlerinin ana eksenini oluşturmuş ve "çocuk yuvaları" ile "yetiştirme yurtları" şeklinde düzenlenmiştir. "Çocuk yuvaları" 0-12 yaş arası korunmaya ihtiyaç duyan çocuklarla gerektiğinde 12 yaşını dolduran kız çocuklarının biyopsikososyal ve eğitsel ihtiyaçlarını karşılama amacına yönelik hizmet verirken "yetiştirme yurtları" 13-18 yaş arası korunma ihtiyacı olan çocukları korumak, bakmak ve bir iş veya meslek sahibi edilmeleri ve topluma yararlı kişiler olarak yetişmelerini sağlamak üzere hizmet

vermiştir. Çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları ile şekillenen kurum bakımı modelinde çok sayıda çocuğun büyük binalarda ve koğu sistemiyle bir arada yaşadığı, çoğu zaman yeterli personelin bulunmadığı, otoriter ve merkezîyetçi bir kurum yönetiminin görüldüğü koşullar ortaya çıkmıştır (Şenocak, 2006; Yazıcı, 2014). Bu nedenle, bu tip bakım hizmetleri ‘kışla tipi’ bakım modeli olarak adlandırılmış ve çocukların gelişimsel ihtiyaçlarına aykırı uygulamalar barındırması nedeniyle yoğun eleştirilere maruz kalmıştır. Bu durum, kurum bakımı uygulamalarında kışla tipi bakım modellerinin yerine alternatif modellerin ortaya konulmasına yönelik arayışları beraberinde getirmiştir.

Geleneksel kurum bakımını yansıtan kışla tipi kuruluşlar yerini 1999 yılından itibaren ilk örnekleri görülen ve “sevgi evleri” adıyla anılan yeni tip kurum bakımına bırakmaya başlamış, böylece büyük kuruluş bakımı yerine daha küçük birimlerde, daha modern ve az katlı yapılar içerisinde aile ortamına yakın bir atmosfer oluşturulmaya çalışılmıştır. İçerisinde 10-12 çocuğun kalabileceği küçük müstakil binalardan oluşturulan sitelerde çocukların bakım, eğitim ve sosyalleşme gereksinimlerine yönelik hizmetler sunulmaya başlanmıştır. 2007 yılından itibaren yaygınlaşmaya başlayan bu kuruluşlar 2014 yılından itibaren ‘çocuk evleri sitesi’ olarak adlandırılmaya başlanmıştır. 2000 yılında pilot uygulamasına başlanan ve 2005 yılından itibaren yaygınlaştırılan “çocuk evleri” modelinde ise çocukların kurum bakımı altındayken aynı zamanda bağımsız yaşama geçmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, her ilin sosyal-kültürel ve fiziksel yapısı göz önüne alınarak çocuk yetiştirmeye uygun görülen kentsel alanlarda apartman dairesi veya müstakil dairelerde 0-18 yaş grubu 6-8 çocuğun bağımsız bir ev ortamında korunma ve bakımını sağlamak amaçlanmıştır. Böylece çocukların bedensel ve psiko-sosyal gelişimlerinin desteklenerek sosyal hayata uyum sağlayabilmeleri, arkadaşlık, komşuluk gibi sosyal ilişkiler içerisinde toplumsal değerlerini yaşayarak öğrenmeleri, kuruluş bakımının olumsuz etkilerini en az düzeyde hissetmeleri, öz güveni yüksek bireyler haline gelmeleri ön plana çıkarılmıştır (Ervüz, 2021; Uğur ve Kaya-Kılıç, 2022). Bu gelişmelerle birlikte, 2017 yılından itibaren kurum bakımı modellerini tamamen çocuk evleri ve çocuk evleri siteleri oluşturmuş, yıllar içinde sayısı azalmış olan çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları ise tamamen kapatılmıştır.

Günümüz çocuk refahı politikalarında çocukların ailelerinin bakımı ve korunması altında kalmalarını sağlamaya öncelik verildiği görülmektedir. Bu doğrultuda, Türkiye’de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın yürüttüğü Sosyal ve Ekonomik Destek (SED) hizmetiyle yoksulluk nedeniyle temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ve çocuklarının bakımını sağlıklı şekilde sürdürmekte zorlanan aileler için psiko-sosyal ve ekonomik destek sağlanması amaçlanmaktadır. Geçmişte pek çok çocuğun kurum bakımına alınma nedenleri arasında başlarda gelen yoksulluk nedeniyle çocukların ailelerinden kopması söz konusu olmuştur. Bu nedenle ailelerin sosyal ve ekonomik sorunlarına destek olarak çocukların aileleri yanında bakımını temin etmek önemli bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır (Uğur, 2018). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı verilerine göre SED hizmeti ile ailesi yanında bakımı sağlanan çocuk sayısı devlet korumasına alınarak kurum bakımı hizmetinden yararlanan çocuk sayısının 10 katına yakındır (ASHB, 2021). Öte yandan, daha az çocuğun kurum bakımı altında bulunmasını sağlamak amacıyla koruyucu aile, evlat edinme gibi aile odaklı bakım modellerine yönlendirmeyi amaç edinen politikalara önem verilmektedir. Ancak bu hizmet modelleri açısından Türkiye’de istenen düzeyde bir ilerleme kaydedilemediği belirtilmektedir (Erbay ve Çalış, 2021). Bu konuda genel bir anlayış oluşturabilmek amacıyla Türkiye’de yıllara göre çocuk koruma hizmetlerinden yararlanan çocukların sayısına ilişkin bilgiler Tablo 1’de yansıtılmıştır.

Tablo 1. Yıllara Göre Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Tarafından Hizmet Sunulan Korunma İhtiyacı Olan Çocuk Sayıları

Yıllar	Kurum bakımında	Koruyucu aile yanında	Evlat edindirilen	Aile yanında desteklenen
2014	12.171	4.008	824	56.018
2015	12.667	4.615	869	71.845
2016	13.319	5.004	492	84.872
2017	14.189	5.642	1.164	104.729
2018	14.214	6.468	638	119.537
2019	13.867	7.259	594	125.258
2020	13.524	7.864	493	129.422

Kaynak: ASHB, 2021.

Tablo 1’de görüldüğü üzere Türkiye’de yıllar içerisinde çocuk koruma sistemine dahil olan toplam çocuk sayısında artış görülmektedir. Bununla birlikte, aile yanında desteklenen çocuk sayısında ortaya çıkan belirgin artışın yanında önemli sayıda çocuğun kurum bakımı modellerinden yararlanmaya devam ettiği anlaşılmaktadır. Kurum bakımının birçok açıdan koruma altındaki çocukların sağlıklı gelişiminde diğer modellere göre daha dezavantajlı olduğunu belirtmek gerekir.

Yapılan araştırmalar, kurum bakımında kalmakta olan çocuk ve ergenlerin anne-baba sevgisinden, bakımından ve ilgisinden yoksun kalmaları sebebi ile duygusal, davranışsal, sosyal, zihinsel ve psikolojik yönden olumsuz etkilendiklerini (Şimşek vd., 2008; Yıldırım ve Hız, 2018) güvenli olmayan bağlanma biçimleri geliştirdiklerini (Şahin ve Sürücü, 2011; Yüksel ve Öncü, 2016) ortaya koymuştur. Kurum bakımı hizmetlerinin çocukların maddi ihtiyaçlarını karşılamaya ağırlık verirken psikolojik ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalması vurgulanan bir diğer önemli sorundur (Yıldırım ve Hız, 2018). Bu bağlamda kurum bakımı modelleri içinde çocukların gelişimsel sağlıkları açısından en dezavantajlı olanı kışla tipi bakımdır. Nitekim bu tip kuruluşlarda çocukların sevgi ve saygı görme ihtiyacı, bireyselliğinin desteklenmesi, özel alanı ve mahremiyeti çoğu durumda göz ardı edilebilmektedir (Yurteri-Tiryaki ve Baran, 2015; Özdemir, Sefer ve Türkdoğan, 2008). Öte yandan, kışla tipi bakım kuruluşlarında çoğunlukla görülen disiplin odaklı otoriter yönetim anlayışı, personelin katı ve çocuk yetiştirmeye uygun olmayan tutumları pek çok çocuk için gelişimsel ve davranışsal bozukluklara neden olabilmektedir (Şimşek vd., 2008). Bu koşullar altında kurum bakımına daha erken dönemde yerleştirilen ve kurumda kalma süresi daha fazla olan çocukların bu süreçten olumsuz etkilenme düzeylerinin arttığı belirtilmektedir (Yurteri-Tiryaki ve Baran, 2015).

Çocukların kurum bakımı süreçlerinde karşılaştıkları olumsuzluklarla birlikte kurumdan ayrılması da başka bir sorun alanına dönüşmektedir. Kurumdan ayrılan bireylerin yeni bir yaşama başlamak için gerekli olan beceri ve olanaklara sahip olmaması bireylerin kurum sonrasında da olumsuz yaşam deneyimleriyle karşılaşabilmelerine neden olmaktadır (Yanardağ, 2019). Kurum bakımı altında kalan bireyler kurumdan ayrıldıktan sonraki yaşamlarında ekonomik güçlüklerin yanı sıra barınma, iş hayatı ve aile ilişkileri bağlamında çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır (Boduroğlu, 2016; Turgut ve Özkan, 2019). Bunun yanı sıra kurum bakımı deneyimi olan bireylere karşı toplumsal kabulün düşük olması, dışlanma ve ayrımcılık gibi sorunlar araştırmalara yansayan diğer önemli sonuçlar arasındadır (Boduroğlu, 2016; Turgut ve Özkan, 2019; Yanardağ, 2019). Bu durum kurum bakımının sonlandırılmasından sonraki süreçte de çocuklara yönelik destekleyici hizmet modellerinin geliştirilmesinin önemine işaret etmektedir.

Ele alınan çerçevede bu çalışmanın genel amacı geçmişinde Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) bünyesinde kurum bakımı altında bulunmuş bireylerin kurum bakımı sürecine ve kurum bakımı sonrasında ilişkin deneyimlerini ortaya koymaktır. Bu genel amaç çerçevesinde belirlenen alt amaçlar aşağıda soru cümleleriyle ele alınmıştır:

- Bireylerin korunma altındayken kurum bakımında geçirdikleri sürece ilişkin olumlu ve olumsuz deneyimleri nelerdir?
- Bireylerin kurum bakımından ayrıldıktan sonrasına ilişkin olumlu ve olumsuz deneyimleri nelerdir?
- Bireylerin kurum bakımı sürecinde bulunan çocukların bakımına yönelik nerileri nelerdir?

2. Yöntem

2.1. Araştırma Modeli

Bu alışma, nitel araştırma yöntemine dayalı olarak fenomenolojik yaklaşım doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir sürecin izlendiği fenomenolojik araştırmalarda sosyal olguları bağlı buldukları evre içerisinde araştırma ve anlama çabası ön plana çıkmaktadır (Yıldırım ve şimşek, 2018). Bu doğrultuda, geçmişinde korunma ihtiyaı olan ocuk olarak kurum bakımı altında bulunmuş olan yetişkin bireylerin zgn deneyimleri ve düşünceleri bu çalışmanın odaklandığı temel olguyu yansıtılmaktadır.

2.2. Araştırmanın Katılımcıları

Çalışma kapsamında araştırmacıların kişisel iletişim kurmuş olduğu kurum bakımı deneyimi olan bireyler çalışmanın başlangıç noktasını oluşturmuştur. Araştırmacıların insani hizmetlerden yararlanan bireylerle çeşitli mesleki uygulama ve araştırma çalışmaları yrtm olmasđ bu tür bir kişisel iletişimin sağlanmasında rol oynamıştır. Araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden bireylerin yönlendirmeleriyle benzer deneyimi bulunan kişilerin çalışmaya dahil edilmesine çalışılmıştır. Bu bağlamda katılımcılarının belirlenmesinde kartopu örnekleme yönteminden yararlanılmış ve ulaşılan her bir potansiyel katılımcıya araştırma hakkında bilgi verilerek katılmayı kabul etmeleri halinde kendilerinden bilgilendirilmiş onam formunu imzalamaları istenmiştir. Bu çerçevede yazılı onayı alınan 12 yetişkin erkek ve 13 yetişkin kadın olmak üzere 25 kişiyle ses kaydı alınarak (izin almak koşuluyla) derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara ilişkin temel tanıtıcı bilgiler E1, K1 gibi kısaltmalar kullanılarak Tablo 2'ye yansıtılmıştır.

Tablo 2. Araştırmanın Katılımcılarına İlişkin Tanıtıcı Bilgiler

Kod	Cinsiyet	Yaş	Çalışma Durumu	Eğitim Durumu
E1	E	23	Hayır	Üniversite öğrencisi
E2	E	25	Evet	Lise mezunu
E3	E	31	Evet	Lise mezunu
E4	E	32	Evet	Yüksek lisans mezunu
E5	E	28	Evet	Üniversite mezunu
E6	E	29	Evet	Yüksek lisans öğrencisi
E7	E	22	Hayır	Üniversite öğrencisi
E8	E	26	Evet	Yüksek lisans mezunu
E9	E	25	Evet	Lise mezunu
E10	E	31	Evet	Üniversite mezunu
E11	E	29	Evet	Üniversite mezunu
E12	E	28	Evet	Üniversite mezunu
K1	K	27	Evet	Önlisans mezunu
K2	K	23	Evet	Önlisans mezunu
K3	K	21	Evet	Lise mezunu
K4	K	23	Evet	Önlisans mezunu
K5	K	22	Evet	Üniversite öğrencisi
K6	K	24	Evet	Üniversite mezunu
K7	K	25	Evet	Üniversite mezunu
K8	K	22	Evet	Üniversite mezunu
K9	K	23	Evet	Önlisans mezunu
K10	K	29	Evet	Üniversite mezunu
K11	K	25	Evet	Üniversite öğrencisi
K12	K	29	Evet	Lise mezunu
K13	K	24	Evet	Lise mezunu

Tablo 2'de yer alan katılımcı bilgilerinde görülebileceği üzere katılımcıların tamamı genç yetişkinlik döneminde bulunan ve yaş ortalaması 25,8 olan bir grubu oluşturmuştur. Araştırmacılar tarafından katılımcıların cinsiyet dağılımının birbirine yakın olması çeşitlilik ağıısından önemli görülmüş ve böylece katılımcı grubunda 12 erkek ve 13 kadın yer almıştır. 25 katılımcının ikisi dışında tümü aktif olarak tam zamanlı bir işte çalışan bireylerdir. Eğitim durumuna bakıldığında en büyük grubun lisans mezunlarından (12) oluştuğu en düşük eğitim seviyesinin lise mezunu olduğu görülmektedir.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmaya gönüllü olarak katılmak isteyen bireylerle araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı-yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşme formunda

Araştırma Makalesi

araştırma amaçlarına uygun olarak katılımcıların kurum bakımı altında buldukları ve kurumdan ayrıldıktan sonraki süreçlere ilişkin deneyimlerini keşfetmeye yönelik temel konu başlıkları yer almıştır. Yapılan görüşmeler ortalama 53 dakika sürmüştür. Veri toplama süreci Temmuz 2020 ile Eylül 2020 arasındaki dönemde COVID-19 pandemi koşullarının gerektirdiği tedbirlere uygun olmak koşuluyla yüz yüze gerçekleştirilmiştir.

Elde edilen görüşme verileri yazılı metinlere dönüştürülerek incelenmiş ve analize hazırlanmıştır. Bu süreçte görüşme dökümlerinde kişilerin kimliğine yönelik fikir verebileceği düşünülen bilgiler (örn. kaldığı kuruluşun, daha önce oturduğu mahallenin, okulunun veya öğretmenin adı vb.) dökümlerden çıkarılmıştır. Ses kayıtlarından elde edilen ham veriler, katılımcıların kontrolüne sunulmuştur. Böylece, katılımcıların görüşme sürecinde verdikleri bilgilerin son olarak teyit edilmesi amaçlanmıştır. Görüşme kayıtlarını alan katılımcıların hiçbiri görüşme kayıtlarının içeriğine ilişkin olumsuz geribildirim ya da düzeltme isteğinde bulunmamıştır. Hazırlanan metinler üç kez okunduktan sonra temaların ve kategorilerin oluşturulmasına yönelik ön inceleme gerçekleştirilmiştir. Daha sonra görüşme dökümlerini içeren belgeler Nvivo 10 programına aktararak betimsel analize tabi tutulmuştur. Analizler sonucunda bulgular temalar ve kategorilere ayrılarak sunulmuştur. Analizlerden elde edilen bulguları yansıtan tema ve kategorilere ilişkin sıklık dağılımı Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3. Temalar ve Kategoriler

Temalar	Kategoriler	f
Korunma altına alınma sebebi	Ebeveyn kaybı	6
	Yoksulluk	8
	Aile parçalanması	6
	Aile içi şiddet	5
Kurum bakımı sürecine ilişkin olumlu deneyimler	Kardeşlerin de kurumda olması	5
	Sunulan imkânlar	10
	Eğitim hayatının sürmesi	14
	Kurulan arkadaşlıklar	9
	Kurum personelinin rehberliği	6
Kurum bakımı sürecine ilişkin olumsuz deneyimler	Sevgi eksikliği	7
	Şiddet/zorbalık	5
	Damgalanma	6
	Yönlendirme eksikliği	3
	Olumsuz sosyal ilişkiler	5
Kurum bakımı sonrasında ilişkin olumlu deneyimler	Ailesiyle bir araya gelme	9
	Arkadaşlıkları sürdürme	5
	Eğitimini sürdürme	12
	İş olanağına erişme	15
Kurum bakımı sonrasında ilişkin olumsuz deneyimler	Belirsizlik	5
	Kendini hazır hissetmeme	7
	Sosyal destek arayışı	6
	Damgalanma	8
	Dışlanma	5
Kurum bakımına yönelik öneriler	Uygun personel seçilmesi	9
	Toplumsal önyargılarla mücadele	7
	Kurum bakımı sonrasında hazırlık	8
	Aile yanında bakıma yönlendirme	4

3. Bulgular

Çalışmanın bulguları, analiz sürecinde ortaya çıkan temalar ve kategoriler doğrultusunda katılımcıların görüş ve düşüncelerini yansıtan alıntılar ve yorumlarla aktarılmıştır. Bu bağlamda, bu kısımda araştırmanın amaçları bağlamında çocukluk yıllarında kurum bakımı hizmetinden yararlanmış olan yetişkinlerin kurum bakımı sürecine ve kurum bakımından sonrasına ilişkin olumlu ve olumsuz deneyimleri sunularak katılımcıların bu hizmet modeline ilişkin önerilerine yer verilmiştir.

3.1. Kurum Bakımı Sürecine İlişkin Olumlu Deneyimler

Katılımcıların korunma altında buldukları süre içerisinde genel olarak hangi deneyimlerini olumlu değerlendirdikleri ele alındığında ortaya çıkan temel düşünceler kardeşiyle birlikte kurumda olmak, kurumun sunduğu imkânlar, eğitim hayatına devam edebilmek, kurulan arkadaşlıklar ve kurum personelinin sunduğu rehberlik bağlamında şekillenmiştir.

Kardeşlerin varlığı bireyler için kurum bakımı sürecindeki en önemli sosyal destek sistemlerinden birini oluşturmaktadır. Katılımcılar bir ablanın veya ağabeyin varlığının önemini “zorluk çekmemek”, “sıkıntı çekmemek”, “avantaj sahibi olmak”, “destek sahibi olmak” gibi ifadelerle dile getirmişlerdir:

“Benim en büyük şansım ağabeyimle aynı yuvada olmaktır. Yani bu çok önemliydi. Ben her zaman bunu söylüyorum, söylemekten de hiçbir zaman bıkmayacağım, anne babanız olmasa bile, birileri size destek atlatıyorsunuz. Atlatılmayacak hiçbir şey yok.” (K10)

“Benim kaldığım kurumda çocuk yuvası ve yetiştirme yurdu aynı yerde olduğu için ablamlar, hepimiz beraberdik. Ben zorluk falan çekmedim, bir yandan da ablamlarla da aynı yurttan olunca...” (K1)

“İlk, yuvaya gittim 11 yaşında olduğum için. Ablam 12 yaşındaydı yetiştirme yurduna geçmesi gerekirken ablamla beni ayırmadılar. Bu benim için çok güzel bir avantaj oldu.” (K9)

Bu yönüyle kardeşlerin varlığının, bir destek olmanın yanı sıra bir ihtiyaç gibi vurgulandığı söylenebilir. Bu da çocukların kurum bakımı sürecinde, sürekliliği olan bir sosyal destek ihtiyacını ortaya koyan bir unsur olarak değerlendirilebilir.

Kurum bakımı sürecinde bireyin deneyimini olumlu etkileyenler kardeşlerinin haricinde orada kurulan arkadaşlıklardır. Arkadaşlarından aldıkları sosyal desteği bireyler geçmişe dönüp baktıklarında kurum bakımında bulunduğu sürede kendileri için olumlu olan yönler arasında değerlendirmişlerdir.

“Küçük bir ildi ve arkadaş ortamım güzeldi, hocalar iyiydi. O şekilde, güzeldi yani her şey. Benim için yurt hakkında iyi şeyler var.” (K9)

“Yurdun en iyi yanı şeydi, arkadaşlıklardı. Yani insanların kardeş gibi olur oradaki ilişkileri. Yani hala konuşuyorum, görüşüyorum da arkadaşlarımla. En olumlu şeylerden biri birbirimize her zaman destek olmamız, iç içe olmamızdı yani...” (E2)

“Birbirimizin arasındaki bağlar çok yüksekti. Ben mesela birinci gün giydiğim kıyafeti belki bir 6 ay giymiyordum yani. Çünkü gidiyorsun onun dolabından alıyorsun, hiç izin almana bile gerek yok. Hepimiz farklı farklı, ayakkabılar farklı...” (K2)

Diğer taraftan kurumda bakım veren veya kendilerinden sorumlu olan meslek elemanlarının olumlu tutumları bireylerin kurum bakımı deneyimlerinin olumlu yönlerine katkıda bulunmuştur. Katılımcılar, kendilerini yönlendiren, danışmanlık yapan personelle kurdukları nitelikli etkileşimi olumlu deneyimler arasında göstermiştir.

“Ben şanslıydım ya biraz yurt konusunda. Her konuda desteki hocalarımız da. ... Dershaneye gönderdiler, her yıl kampa gönderirler, kurslara gönderirler, hocalar seni yönlendirir. Zorunlu bir şey yoktur, ısrar ‘bu okula gideceksin, şu okula gideceksin’ yok. ...ben kendi grup hocam bakımından çok şanslıydım yani. Hiçbir olumsuz bir şeyle karşılaşmadım ya şu an düşünüyorum da yani. Her şeyi bütün imkânı verdiler yani bana.” (K1)

“Aile ortamını biraz gördüm, çok fazla anne babayla olmasa bile. Yurttaki hocaların bize bakış açısı, ilk seneden bahsediyorum ondan sonra biraz farklı şeyler yaşanmıştı, ilk sene müdürün, oradaki öğretmenlerin hocaların vs. bakış açısı çok çok iyiydi bize karşı. Tam bir aile ortamını yapmaya çalışıyorlardı, sergilemeye çalışıyorlardı.” (E8).

“Çok iyi bir sosyal hizmet uzmanımız vardı, halen de görüşüyoruz. Hayatımızı kurtardı diyebilirim... Bize bir pusula oldu; babacan tavırları... Okumaya, eğitime bizi teşvik etti; çünkü orada en önemlisi çalışanların bize tavrıydı.” (E12)

Kurumdaki meslek elemanları gerçekten de çocukların eğitimleri, bakış açıları, gelecek beklentileri açısından önemli bir rehber olabilme konumuna sahiptirler. Katılımcıların bununla birlikte kurumun kendilerine sunmuş olduğu olanaklara dair düşüncelerinin özellikle ihtiyaçlarını rahatlıkla karşılayabilme ve eğitimlerini sürdürebilme bağlamında önem kazandığı görülmüştür.

“Herkesin zannettiğinin aksine, devlet korumasında yetişen çocuklar, maddi olarak zengin ailelerin çocuklarının koşullarına yakın şartlarda yetişir. Okumak isterseniz, sizi yurt dışına göndermek dâhil, devlet bütün imkânlarını seferber ediyor. Yani bildiğiniz gibi değil. Zaten üniversiteye gidenler inanılmaz para alıyorlar.” (E6)

“Şöyle güzel geçti, her şeyi yapıyorduk; resim kurslarına gidiyorduk, dersanelere gidiyorduk, gezilere gidiyorduk... Takdir, teşekkür belgeleri alırsan Türkiye’nin birçok şehrini geziyordun.2 (K2)

“Maddi imkânlar vardı, kalma, okuma dışında bilgi edinme, kendini geliştirme, bir şeyler yapabilme açısından hayata tutunmak için çok çok önemli bir süreç olduğunu düşünüyorum.” (E8)

“Zaten benim gelme sebepim başlıca anneannemin dedemin okutamamasıydı yani. Okuyalım, meslek sahibi olalım diye gönderildik. O yönde her şey tamdı. Giyimim, kuşamım evet baktığımda çok güzel şeyler ve ailemin yanında bulamayacağım şeyler. O yönde her şeyi tam yaşadık.” (K9)

“Ailemizin yanında kalsaydık çiftçi olabilirdik, kısaca gelecekteki (eğitim) imkânlar açısından en iyi şartları bu kurumlar sağlıyor.” (E12)

“Seninle bir bakıcının ilgilenmesi, seninle bir öğretmenin ilgilenmesi, okula gidip gelmen... Bunların hepsinin olanaklarının sağlanması, dediğim gibi kırtasiye masraflarıdır, oyuncaktır, oyun alanıdır, park alanıdır... Hani direkt evde bulamayacağın şeylerdir ya çocuk olarak. Bunların hepsini orada bulduğum için...” (K7)

“...belki ailemin yanında görmediğim şeyleri ben orda gördüm. Maddi açıdan olsun diğer faaliyetler olsun. Belki benim ailemin durumu ona yetemeyecekti ama yurttaki her türlü faaliyet olsun imkânlar olsun vardı yani.” (E7)

Kurum bakımına ilişkin katılımcıların önemli bir kısmının yukarıda verilen ifadelerinden yola çıkıldığında özellikle kurumun bireylerin bugün buldukları konuma gelmelerinde sağlamış olduğu katkı açısından değerli olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, bireylerin çocuklukta çeşitli olanaklara erişebilmelerini, eğitimlerini sürdürmelerini ve çeşitli sosyal ilişkiler geliştirebilmeleri sağlamış olması bakımından kurum bakımının olumlu düşünceler oluşturduğu değerlendirilebilir. Ancak kurum bakımı deneyiminin tüm yönleriyle olumlu deneyimlerden oluştuğunu söylemek mümkün değildir.

Katılımcıların kurum bakımı sürecindeki olumsuz deneyimleri bu konudaki bakış açımızı genişletmektedir.

3.2. Kurum Bakım Sürecine İlişkin Olumsuz Deneyimler

Katılımcıların korunma altında buldukları süre içerisinde genel olarak hangi deneyimlerini olumsuz değerlendirdikleri ele alındığında ortaya çıkan temel düşünceler sevgi ve ilgi eksikliği, şiddet/zorbalık, yönlendirme eksikliği ve olumsuz sosyal ilişkiler ve damgalanma bağlamında şekillenmiştir.

Sevgi ve ilgiden mahrum kalma duygusu birçok katılımcının üzerinde durduğu önemli bir husus olarak ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda çocukluklarında bu duygulardan mahrum kalan bireylerin önemli bir sevgi eksikliği yaşamış olduğunu düşünmek mümkündür. Katılımcılar bu duruma ilişkin düşüncelerini şu şekilde yansıtmıştır:

“Olumsuz yanı ise, herkes oraya farklı bir psikolojiyle geliyor ve genelde bunlar da kötü bir psikoloji oluyor. ... Bir de zaten sevgisizlik en büyük problemdi; çünkü temelinde sevgi ile büyümedik.” (K12)

“Yurtta kötü şeyler yaşadığım aklıma gelince kriz geçiriyordum. Kimseye zarar vermek istemediğim için de kendime zarar veriyordum. Yani böyle... çünkü orada kaldığım zamanlar benim için zordu, kimse de sormuyordu neyin var diye.” (K13)

“Sosyal hizmetlerde kalan çocuklar sevgiye aç, hepimiz yaşadık bunun eksikliğini. O yüzden bu işi yapanların çocuklara biraz daha iyi yaklaşması gerekiyor.” (K8)

Bireylerin çocukluk yıllarında yeterli ilgi ve sevgiyi alabilecekleri destek kaynaklarının bulunmaması onların gelecek yaşamlarında sosyal ve psikolojik açıdan çeşitli zorluklar yaşamalarına neden olmaktadır. Bu bakımdan bireylerin hafızalarında yaşadıkları sevgi ve ilgi eksikliğinin kalıcı olması ihtimal dâhilindedir.

Bireylerin çocukluk deneyimlerini olumsuz hale getiren bir başka önemli sorun olarak zorbalık ve şiddet konusu katılımcıların değindiği bir diğer önemli nokta olmuştur.

“Yurtta kötü şeyler yaşadım. Kız kardeşimle aynı yuvadaydık. Kardeşimi korumak için çok dayak yedim; çünkü yuvada çok ilginç şeyler dönüyor. Gücü gücü yetene üstünlük kurmaya çalışıyor.” (K13)

“Ben çok sıkıntı çekmedim kardeşlerim olduğu için ama bizden büyükler vardı onlar daha önceden gitmişler birkaç tane büyükler kalmıştı mesela onlar kendinden küçüklere çoraplarını yıkatıyordu.” (K3)

“Genelde burada şey olur, sizden öncekiler ya da yaşça büyük olan insanların size karşı tavırları...Büyükler, çoğu zaman küçüklere eziyordu hani bizde yaptık bunları... Bunun dışında işte sıkıntılı çalışanlar var, psikolojik olarak çocukları aşağılayan, onlara bir şekilde kötü davranan insanlar oluyordu. Gücsüz gördükleri arkadaşları daha çok döverlerdi bile, ezerlerdi.” (E2)

“... hepsi değil ama bazı kızlar sürekli yurttan kaçıyorlardı. Bunun dönüşünde bazı hocalar ve orada kalan arkadaşlar kızlara biraz şiddet uyguluyorlardı. Dışarının tehlikelerinden koruma amaçlıydı ama bayağı bir fazlaydı o şiddet.” (K5)

Zorbalık ve şiddet eylemlerinin akranların yanı sıra kurum personeli tarafından da çocuklara yöneltmesinin katılımcıların ifadelerine yansımış olması oldukça önemlidir. Bu tür eylemler yukarıda ele alınan sevgi ve ilgi eksikliğinin oluşmasında pay sahibi olabilmekte ve aynı zamanda bu eksiklik duygusuyla birleştiğinde kişiyi çaresiz ve öfkeli hissettirebilmektedir. Bir başka olumsuzluk olarak dile getirilen durum ise bireylerin kurum bakımı altındayken yaşamlarını doyurucu hale getirme

konusunda yeterince yönlendirilmediklerini düşünmeleridir. Bu durumun aynı zamanda olumsuz sosyal ilişkiler geliştirmeye zemin oluşturduğu vurgulanmıştır.

“Olumsuz yanlar çok yaygın. Bir kere 6 ay falan dışarı çıkmadığımı hatırlıyorum ben. Sadece okula gelip gidip, oyun için dışarı çıkmadığımı hatırlıyorum. Hayatım boyunca bir kez lunaparka gitmişim kendi harçlıklarımızla. Onun dışında ne sinema, ne başka bir şey hatırlamıyorum ben. Mesela küçük bir dolap vardı, onun içindeki bütün kitapları bitirmişim ve okumam için kitap gelmiyordu. Daha çok istememe rağmen, öyle bir şey vardı. Çok yetersizdi ya her şey.”(E3)

“Aslında şunun yanışı var, bize hocalar “Şu meslekte şunu yaparsın ilerde.” demiyorlardı. “18 yaşını doldurduktan sonra iş formu var, iş formundan sonra memur oluyorsun maaşını alıyorsun. Gözüyle bakılıyordu zaten, yurttan öyleydi. Bana “Şu üniversiteyi kazan, bu bölümü oku.” diyen hiç olmadı.” (K3)

“...diğerleriyle kader ortaklıklarının olması ise insanı yanlış yere sürükleyebiliyor. Sonuçta genç yaşta hata yapmaya meyilli oluyoruz. Başımızda da kimse olmayınca, kim ne derse onun peşinden kolayca gidebiliyorduk. ... Mesela kızlar arasında kendinden büyük kişilerle sevgili olmak yaygındı. Sen biriyle sevgili olduğun zaman yanındaki arkadaşına da başka birini ayarlıyordun. Dışarıdaki insanlar da sürekli kötü amaçlıydı... Bizi hiç yönlendiren olmadı, yol gösteren olmadı. Başboşluk anlayacağınız bu da bizim için olumsuz yanıydı (K12)

Kurum bakımında bireylerin çocuklukta çeşitli maddi olanaklara erişebilmesini sağlamakla birlikte gelecek yaşamlarında sağlıklı kişilik geliştirmeleri ve yaşam becerilerine sahip olmaları bağlamında yeterli çabanın ortaya konulmadığı değerlendirilebilir. Bunun yanı sıra katılımcıların sosyal yaşamlarında karşılaştıkları damgalanma onlar için incitici deneyimler olarak belirtilmiştir.

“Çok kötü. Gerçekten çok kötü, başka bir şey diyemiyorum yani. Özellikle okullarda veliler yurttan çıkan çocukların yanında çocuklarının oturmasını istemiyorlar ya da birkaç tane öğretmen “Çocuklar ödevlerinizi evde unutmayın, Yurtlular sizde unutmayın.” Falan böyle... Bu devletin bir çalışması yani.” (K11)

“Size bir örnek vereyim daha iyi anlarsınız. Şimdi benim arkadaşım vardı, sıra arkadaşım. Bir dönem ödevi vardı. Orta-1'e giderken arkadaşımın dönem ödevini sabaha kadar yaptım, yetiştirememişti o. Sonra ben ona demişim ki “sabah beni uyandır, seninle temize geçelim.” sabah kalktık, gittik 6'da. Birlikte başladık yazmaya. Tam böyle bitmişti. Ben de o sırada susadım, onların mutfağı salonlar birdi, ben de o sıra mutfağa gittim. İşte oradan su mu alıyordum, bir şey alıyordum galiba. O sırada tam çıkacaktım, baktım annesiyle tartışıyorlar. Annesi kızıyor “Sana kaç kere dedim bu çocuğu buraya getirme.” diye. Benim böyle bir şeyden haberim yok tabi. O an ne hissedersiniz, ne yaparsınız? O an ben çok utandım kıpkırmızı oldum. Hiç odaya da gitmedim, direkt çıkıp gitmişim. Tabi bir daha o “Niye gittin?” diye bile sormadı, muhtemelen anlamıştır ama böyle bir durum var. Hâlbuki hiçbir kötü alışkanlığım yoktu.” (E6)

Kurum bakımına ilişkin katılımcıların ifadelerinden yola çıkıldığında olumsuz deneyimlerin de geçmişe yönelik düşüncelerde önemli bir yere sahip olduğu görülebilmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde kurum bakımına ilişkin olumlu ve olumsuz duyguların kişilerin zihinlerinde bir arada yer aldığı söylenebilir.

3.3. Kurum Bakımı Sonrasına İlişkin Olumlu Deneyimler

Katılımcıların kurum bakımından ayrıldıktan sonraki süreçte genel olarak hangi deneyimlerini olumlu değerlendirdikleri ele alındığında ortaya çıkan temel düşünceler iş olanağına erişme, eğitimi sürdürme ve aileden ve arkadaşından alınan sosyal destek bağlamında şekillenmiştir.

Kurum bakımı sonrasındaki süreçte bireylerin sosyal yaşama uyum sağlamaları ve karşılaştıkları zorlukların üstesinden gelmelerinde herhangi bir sosyal destekle bağlantılı olup

olmaması önem taşımaktadır. Bu noktada aile sistemi yine devreye girmektedir ve yanında kalabileceği bir aile bireyi ya da akrabası olan bireyler bu geçişi daha kolay yaşamaktadırlar.

“Yurttan çıkalı 7 sene oldu. Abim benden önce çıkmıştı onun yanına gittim. Benim şansım abimin yanına gidebilmek oldu. (E2) O'nun yanında kaldım işe girene kadar, 6 ay falan sonra da işe girdim, işe girdikten 3 sene sonra evlendim. Yani çok zorluk yaşamadım abim olduğu için.” (E2)

“Ben liseyi bitirdim 18 yaşında sonra üniversite okudum 2 yıllık. Ondan sonra 1 yıl ablamda kaldım, ablam memur oldu onun yanında kaldım. O olmasaydı anneannemlerin yanına gidecektim. Yani “Gidecek yerim yok”u yaşamadım ben. Ablamın yanında kaldım, sonra sınavlar geldi. Birinciye girdim olmadı, ikincide memurluğu kazandım ve sonra da...” (K9)

“Benim ablamlar benden önce çıktı, onlar da memur oldu. Gidebileceğim, yapabileceğim ya da hani bir şeye ihtiyacım olduğunda isteyeceğim birileri vardı. Ondan daha şanslıydım.” (K4)

“Annemle beraber kaldım. Yine ben biraz daha şanslı olan çocuklardanım diyeyim çünkü bir annem vardı, bir ailem vardı. O yüzden çıkıp annemle beraber kalmaya başladım. Tabi annem çok fazla çalışmadığı için kendim çalışmaya başladım. İşte bu mağazalarda, müşteri hizmetlerinde çalışmaya başladım. Bu şekilde ta ki iş gelene kadar.” (K6)

Kurum bakımı sürecinde kurulan arkadaşlıklar kurum bakımı sonrasında da yine bir sosyal destek mekanizması olmaya devam edebilmektedir. Arkadaş sisteminin kurum bakımı sonrasında sunduğu desteği katılımcılar şu şekilde ifade etmiştir:

“Benim sadece annem var ve ablalarım var zaten iki tane ablam işe yerleşmişti. İletişimimiz tabii ki her zaman, sürdü de ama ben gitmedim onların yanına, arkadaşlarla beraber... Dediğim gibi staj gördüğüm firmada işe alınmışım. Yurttan çıktıktan sonra arkadaşlar ev tutmuştu onlarla beraber kalmıştık.” (E7)

“Kurumdan ayrıldığımda yirmi yaşlarındaydım. Arkadaşlarımla yanına gittim. Kalacak yerim vardı açıkçası arkadaşlarımla sayesinde. Bir yıl içinde işe girdim.” (E12).

Devlet koruması altına alınan bireylere yasa gereği sunulan iş imkânı katılımcıların kurum bakımı sonraki süreçlerini kolaylaştırması bakımından olumlu deneyimler arasında belirtilmiştir. Bu durum bireylerin yaşam güvencelerinin sağlanması açısından önem verilen hususlardan biridir.

“Çıkınca normal bir eve gittiğim için normal bir ailenin içerisinde olduğum için, devletin de iş imkânının dışarıdaki insanlara şahıslara göre daha iyi olduğu için mutlaka bir sınavın geleceğini düşündük. Ondan dolayı da pek şey bir durumla karşılaşmadık aslında yani sürprizle...” (E10)

“Ben 5 ay teyzemde kaldım yurttan ayrıldıktan sonra. Ama ben şunu çok istemişimdir gerçekten hala da öyle, kendi anahtarım olsun çok istemişimdir ben... Ya tabi işe girdiğim an böyle kendi evim oldu kendi eşyalarım... Bir sene tek yaşadım zaten. Çok farklı bir duyguydu. Hayatım değişti, görüşlerim değişti, yaşam tarzım değişti...” (K2)

“Yurttan çıktıktan sonra... ben lise mezunu olduğum için özele mi başvursam devlet işi gelene kadar diye düşündüm. Gittim arkadaşımın olduğu yere onla beraber özelde başladık. 4 ay özelde hemşire olarak devam ettim sonra KPSS'den alım oldu Ankara'da, ablam da burada çalışıyordu, sonra “Hadi neyse bir yazalım.” dedim ve oldu.” (K3)

“Kurumun olumlu yanı şu anda bir işimin olması ve maddi özgürlüğümün olması. Çünkü kadın olarak yurttan çıkmak çok zor, dışarıdaki insanlar farklı bir gözle bakabiliyor. Bu anlamda ben şu an maddi özgürlüğüm olduğu için şu anda ayaklarım üzerinde durabiliyorum.” (K12)

Kalıtımcıların kurum sonrası yaşam deneyimlerine ilişkin görüşlerinin kurum bakımı sonrasında kendilerine yeni bir hayat kurma konusunda devlet tarafından sağlanan iş olanağının ve aile ve yakın

arkadaşlardan gelen sosyal desteğin önemi etrafında yoğunlaştığı söylenebilir. Buna karşın, kurum bakımı süresince bireylerin deneyimlediği olumsuzlukların ve güçlüklerin bireylerin kurum bakımı sonrasındaki yaşamlarını da olumsuz etkilemesi söz konusudur. Bu nedenle, katılımcıların kurum bakımı sonrasında karşılaştığı sorunların da ele alınması gerekmektedir.

3.4. Kurum Bakımı Sonrasına İlişkin Olumsuz Deneyimler

Katılımcıların kurum bakımından ayrıldıktan sonraki süreçte genel olarak hangi deneyimlerini olumsuz olarak değerlendirdikleri ele alındığında ortaya çıkan temel düşünceler kurum bakımı sonrasındaki yaşama hazır hissetmeme, sosyal destek eksikliği, damgalanma ve dışlanma bağlamında şekillenmiştir.

Kurum bakımı sonrasındaki süreç, özellikle sosyal çevresinde destek alabileceği bireyler olmayan bireyler için daha belirsiz ve daha karmaşık olabilmektedir.

“Zaten annen baban yok, iyice sahipsiz hissediyorsun kendini. Gidecek yerin yok. Kalacak yerin olmasa hani yurda gidersen, paran olmasa hocalarına söylersin... Bir şekilde devlet sana güvence sağlar ama o güvence de ortadan kalkınca iyice boşluğa düşüyorsun yani çok kötü bir duyguydu benim için.” (K8)

Sana akıl verecek anne yok, baba yok, lise mezunusun, hiçbir şey bilmiyorsun, başına geleceklerden de yardım alacağın kimse yok... (K7)

Katılımcıların ifadelerine yansıyan bu durum bireyler kurumdan ayrıldıktan sonra kurum dışındaki sosyal yaşama karşı hazır olmama duygusunu beraberinde getirebilmektedir.

“... ya en basiti elektrik faturası nereye yatırılıyor, su nereye falan bilmiyorsun. Ondan sonra ben inan var ya ekmeğin fiyatını bilmiyordum yani öyle bir şeydi yani...” (K1)

“... çünkü biz hiç evde kalmadığımız için birçoğumuz yemek yapmayı bilmez. Ev ortamında büyümediğimiz için evin düzenini oturtamayabiliriz yani, bunlarla çok karşılaşabiliriz.” (K8)

“... Çocuk parasız pulsuz yurttan çıktuktan sonra ne yapabilir ki? Gidecek yeri yok, parası yok, bir akrabası yok. Hadi sen vicdanına sığdırdın 18 yaşı bitti bunun, hadi okumuyor deyip sokağa attın o çocuktan iyi bir şey bekleyemezsin ki.” (K2)

Kurum bakımı sonrasındaki yaşamlarında karşılaştıkları damgalanma ve dışlanma katılımcıların çoğunun üzerinde durduğu önemli bir olumsuz deneyim olarak karşımıza çıkmaktadır. Kurum bakımı altında kalmış çocuklara yönelik toplumda var olan önyargıların ve buna dayalı gerçekleşen damgalanma ve dışlanmanın bireyleri incittiğini anlamak mümkündür.

“Yuva ve yurt kelimeleri, içi olumsuz anlamlarla doldurulmuş çuvallar. 12 yaşına kadar acıma ve merhamet, 12 yaşından sonra korku. Şiddet eğilimli, ahlaken de düşkün, topluma uyumları zayıf. Yani genel bakış açısı bu toplumun.” (E3)

“Dışarıda doğal olarak kötü görüyorlar; hırsız, kötü alışkanlığı olan, kötü hatta duyduğunda uzaklaşılan gibi... bazıları 'yurttan çıkan çocuklara iş verilmemesi lazım' diyorlar.” (E1)

“İşte o konuda büyük bir yara var. Kız isterken mesela çok zorlandım, eşimin babası “Ne olduğu belirsiz, yurt çocuğu. Kız vermem.” demiş. Bunlar kırıcı şeyler, öyle de bir bakış açısı oluyor. İkna edene kadar çok zorlandım, beni tanıyana kadar da ikna olmadı. O şekilde sıkıntılar oluyor. İş yerinde de ilk zamanlar yurttan çıktığımı öğrendiklerinde... bir şeyi halledemez gözüyle baktılar belki de bana. Bir hatam olsa hemen ‘yurt çocuğu o’ şekilde bir dedikodu oluyormuş.” (E2)

“Onlar da yani toplumun bir kesimi ama farklı ayırıştırıyorlar toplumdan. Tam da ifade edemiyorum açıkçası. Bazen dediğim gibi bazı ortamlara girdiğim zaman “Aaaa sen de mi Sosyal Hizmetlerde kaldın?” (K5)

“Çok önyargılı davrandıklarını düşünüyorum. ...insanların niçin önyargısının olduğunu biliyorum ve önyargıda bulunmalarına da hak veriyorum onlara, çünkü bir tane kız tecavüze uğruyor, bir şey oluyor, gazeteye çıkıyor. Hoca çocuğu dövüyor, gazeteye çıkıyor, banyoda kafasına tasla vuruyorlar, gazeteye çıkıyor bunların hepsi yayınlanıyor. Fakat güzel şeyler yerel gazete dışında hiçbir gazetede yayınlanmadı. Toplum da bir olaya nasıl bakabilir ki, sürekli kötü haber, kötü haber.” (K7)

Kurum bakımı altında kalmış olan bireylerin maruz kaldığı damgalanma ve dışlanma bu bireylerin kurum dışı sosyal yaşama uyumlarını zorlaştırarak bireylerin psikolojik sağlığını tehdit edebilecek önemli sorunlardır. Bu durum çocuk koruma uygulamalarının daha insancıl bir yaklaşımla gerçekleştirilmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, katılımcıların kendi deneyimlerinden yola çıkarak kurum bakımına yönelik önerilerine yer vermek önemli görülmüştür.

3.5. Katılımcıların Kurum Bakımına Yönelik Önerileri

Katılımcıların kurum bakımı hizmetlerine yönelik önerileri genel olarak ele alındığında ortaya çıkan temel düşünceler uygun personelin seçilmesi, aile yanında bakım modellerine ağırlık verilmesi, kurum bakımı sonrasına hazırlanmanın sağlanması ve toplumsal önyargılarla mücadele bağlamında şekillenmiştir.

Katılımcılar kurum bakımının kendileri için önemli bir hizmet olduğunu, bu nedenle bu tür hizmetleri sunan kuruluşlarda çalışacak personelin iyi eğitilmiş ve uzman personel olması gerektiğini belirtmişlerdir. Dolayısıyla nitelikli meslek elemanları ve bakım personellerinin seçilmesi gerektiğini değerlendirmişlerdir. Bu bağlamda ön plana çıkan hususlardan biri ise kurum personelinin çocuklarla etkileşimlerinde onların duygusal-psikolojik ihtiyaçlarına duyarlı olmaları gerektiğidir.

“...sadece derim ki oraya uzman kişinin gelmesi yani çocuk alanında psikoloji alanında uzmanlık yapmış birinin gelmesi lazım. Sıradan bir memurun yapabileceği çocuğa “Şunu giy, bunu giy.” demektense, uzmanlığını yapmış o psikolojiyi anlayan birinin gelmesini isterim.” (K9)

“Bizler toplum bilinci ve sonra da sistemdeki niteliksel boşlukların doldurulmasıyla iyi yetişiriz. Bu da yeni binalar ve parayla olmaz, nitelikli işgücü ile olur. Yani çalışanlar kilit noktada... Çalışan insanların nitelikli, bu nitelik içerisine de sevgi, özveri, eğitim... Bunların hepsi bir arada olması gerekiyor.” (E12)

“Ya bir kere sosyal hizmetler o kadar ayrı bir dal ki sevmen de gerekiyor, sevmiyorsan girmeyeceksin hiç bu işin içine. Normal mesleğini yaparmış gibi yapmaman gerekiyor, biraz sevgi dolu olman gerekiyor aslında. ... mesleğini yaparken onları da aslında sevmen gerekiyor.” (K8)

“Önerim korunma altına alınır alınmaz, buraya çocuklar hangi nedenle geliyorsa ona göre bir hizmet verilmesi. Hani bunların durumlarının iyi değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum; çünkü ruhsal açıdan kötü bir durum içerisinde bulunuyoruz.” (K12)

Görüşmeler sırasında ele alınan bir diğer öneri ise çocukların kurum bakımı süresi içerisinde kurum bakımı sonrasına ilişkin hazırlanmalarınıdır. Kurum bakımı sürecinde pek çok şeyin çocuklar için hazır hale getirilmesinin onların hayata dair öğrenmelerinin önüne geçmemesi gerektiği vurgulanmıştır.

“...oradaki öyle lüks bir hayat ki çocuk artık sanıyor ki ömür boyu o hayatı sürdürecektir. ...o kadar lüks yaşatılması bence kötü bir etki bırakıyor. Neden dersiniz ya şimdi ben yurttan çıktıktan sonra o hayatı ben yapamayacağım, böyle bir ortam kendime yaratamayacağım.” (E7)

“Böyle küçük, yurdun desteklediği, kontrol ettiği yerlerde işler olabilir. Ağır olmayacak şekilde veya alanına göre işler olabilir. Oralarda denetleyecek şekilde çalışmalar yaptırılabilir. (E11)

“Aslında bizden sonra değişti takip ettiğim kadarıyla artık biraz değişiyor. Çocuklar yurttan değil de Sevgi Evleri’nde kalıyorlar altışar altışar. Bu mesela çok güzel bir şey; çünkü biz hiç evde kalmadığımız için birçoğumuz yemek yapmayı bilmez. Ev ortamında büyümediğimiz için evin düzenini oturtamayabiliriz yani, bunlarla çok karşılaşabiliriz. Şimdi onun olması güzel ama bir hocaya 30 çocuğun düşmesi çok kötü.” (K8)

“Diyorlar ki “Siz nasıl olsa işe gireceksiniz.” Bunu sen bir kişiye verdiğin zaman o kişiden artık bir şey bekleyemezsin performans açısından, kendini geliştirmesi açısından... Çünkü adam der ki “Ben hiçbir şey olamasam da, bir işe gireceğim.” der, “Hizmetli de olsam beni bu devlet bir yere sokacak.” zihniyeti oluyor çünkü. Benim çıkışıma imzayı atan yurt müdürü bu lafı etti.” (E5)

Bazı katılımcılar ise kurum bakımı yerine çocukların aile yanında bakımına önem verilmesine vurgu yapmışlardır.

“Yurda getirmektense çocuğu ailenin yanında kalması, maddi imkânın daha çok sağlanmasını isterim. Yurttaysa da eğer bir çocuğun iyi yetişmesi için her şey yapılmalı bana göre.” (K9)

“Birincisi olumsuz söylemler azaltılsın. Söylemde güçlendirilsin insanlar. İkincisi ve daha da önemlisi aile temelli ve aile yanında bakım modelleri...” (E3)

Katılımcıların görüşmeler sırasında önerdiği konulardan bir diğeri de kurum bakımı hizmeti alan bireylere yönelik var olan ön yargıların giderilmesi olmuştur. Bu önyargılarda özellikle medyanın etkisi ve kullanılan dil vurgulanmıştır.

“Örneğin, basın çok fazla karalayabiliyor insanı... Mesela bizim harçlıklarımıza zam geldiğinde “yetimlerin sevinci” bilmem ne... Ben aslında yetim değilim; çünkü benim annem babam yaşıyor, ben yetim bir çocuk değilim sadece korunmaya muhtacım. Orada “yetim öksüz çocukların sevinci” falan böyle herkesin suratında bir gülümseme... Tamam da bu sadece bizim sevincimiz değil ki, anne baba çocuğunun harçlığına zam yaptığında çocuğun yüzündeki mutluluk aynı değil mi? Tabi bizimki yetim mutluluğu oluyor onlara göre.” (K6)

“Sosyal hizmetlerde kalmış çocukların ne kadar başarılı olduğunu, hangi zorluklarda büyüdüklerini, hangi şartlarda orada kaldıklarını tüm dünyaya anlatmak gerekir... Ve bizlerden birileri bunu anlatmalı.” (K10)

Katılımcılar kurum bakımı deneyimlerini yansıtan bulgular genel olarak değerlendirildiğinde bireylerin geçmiş yaşantılarını olumlu ya da olumsuz hatıralara dönüştüren temel faktörlerin sahip olunan olanaklar ve insan etkileşimleriyle ilgili olduğu görülebilir. Sahip olunan olanaklar genel itibarıyla olumlu deneyimleri oluşturmakta iken insan etkileşimleri hem olumlu hem de olumsuz deneyimlerle kendini göstermiştir. Örneğin aile veya yakın çevresinden destek almak veya kurum personelinin yönlendiriciliğinden faydalanmak olumlu deneyimler olarak belirtilmişken aynı şekilde bunlardan mahrum kalmak veya zorbalığa uğramak olumsuz deneyimleri oluşturmuştur. Dolayısıyla bu durum katılımcıların kurum bakımının geliştirilmesine yönelik önerilerine de yansımıştır. Kurum bakımında insan faktörünün geliştirilmesi önemli bir konu olarak karşımıza çıkmıştır. Son kısımda burada sunulan bulguların literatürde yapılan diğer araştırmaların bulguları etrafında tartışılması amaçlanmıştır.

4. Tartışma ve Sonuç

Çocuğun bakımından birincil derecede sorumlu bulunan ailenin çeşitli nedenlerle bu işlevini yerine getirememesi nedeniyle dünyada ve Türkiye’de pek çok çocuk bakım ve korunmaya gereksinim duymaktadır. Bu nedenle, çocuk koruma hizmetleri günümüz refah devletlerinin sosyal politika anlayışında önemli bir yere sahiptir. Ne var ki, belirli bir politikaya yönelik olarak sağlanan bu hizmetlerin yararlananlar açısından nasıl bir görünüme sahip olduğu konusu uzunca bir süre yeterince anlaşılammıştır.

Çocuk koruma politikaları bağlamında devlet korumasına çocukların bakımının sağlandığı başlıca hizmet biçimlerinden biri kurum bakımı modelleridir. Ancak kurum bakımına dayalı çocuk koruma hizmetlerinin aile yanında bakıma dayalı hizmet modellerine (aile yanında destek, koruyucu aile, evlat edinme) göre çocuklar için daha dezavantajlı olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Aydoğdu ve Gürsoy, 2018; Yulaf ve Gümüştas, 2019; Özel-Aytekin, 2019; Li, Chng ve Chu, 2019; Delgado, Carvalho, Montserrat ve Llosada-Gistau, 2020). Kurum bakımında altında kalmış olan bireylerin deneyimlerini niteliksel bir yöntemle ele almayı amaçlayan bu çalışmada da büyük ölçüde literatürde yapılan diğer çalışmalarla paralellik gösteren sonuçlara ulaşılmıştır. Araştırmanın katılımcılarının çocukluk yıllarını kurum bakımında geçirmiş bireyler olarak verilen hizmeti doğrudan deneyimlemiş olmaları bu konuda sundukları bilgileri oldukça değerli kılmaktadır. Bu bağlamda, katılımcıların hem kurum bakımı sürecine ilişkin hem de kurum bakımı sonrasına ilişkin deneyimlerinin kendileri için hangi bakımdan olumlu ve hangi bakımdan olumsuz nitelikler taşıdığını anlamak çalışmanın temel odağını oluşturmuştur.

Kurum bakımı sürecinin olumlu yönleri değerlendirildiğinde bireylerin içinde buldukları korunma ihtiyacının karşılanmış olmasının ve sosyal destek mekanizmalarından yararlanabilmenin öne çıktığı söylenebilir. Benzer bir çalışmaya katılan bireyler kurum bakımına yerleştirildikleri zamanı hatırladıklarında daha önce ellerinde olmayan imkânlarla (iyi yemek, temiz yatak, yeni giysi, oyuncak, korunaklı ortam vb.) kavuşmanın onları güvende ve iyi hissettirdiğini belirtmişlerdir (Yurteri-Tiryaki ve Baran, 2015; Uğur ve Kaya-Kılıç, 2022). Sosyal destek bağlamında katılımcıların önem verdiği görülen kardeşiyle birlikte kurumda bulunma durumunun kurum bakımındaki çocukların psikososyal gelişimlerini olumlu etkileyen bir değişken olduğu belirtilmektedir (Şimşek vd., 2008; Yüksel ve Öncü, 2016). Katılımcıların olumlu olarak nitelendirdiği bir başka husus olan arkadaşlıklar kurmak kurum bakımı altındaki çocuklar için önemli bir sosyal destek mekanizmasına dönüşmektedir. Kurum bakımında aileden uzak bir yaşam sürdüren çocuklar için kurumdaki ve okuldaki arkadaşlıkların daha fazla önem kazandığı söylenebilir. Nitekim, Uğur ve Kaya-Kılıç’ın (2022) çalışmasına katılan bireyler kurum bakımı sürecindeki yakın arkadaşlarını ‘kardeşlik’ olarak tanımlamıştır. Bayoğlu ve Purutçuoğlu’nun (2010) çalışmasında da yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin en fazla yakın arkadaşlarından ve öğretmenlerinden destek aldıkları belirlenmiştir.

Kurum bakımı sürecinin bireyler için olumsuz yönleri değerlendirildiğinde sevgi ve ilgi eksikliğinin önemli bir sorun olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuç, yapılan benzer birçok çalışmada değinilen ortak bir sonucu yansıtmaktadır (Öztürk ve Ünal, 2015; Önder ve İnak, 2018; Çayır, 2020; Uğur ve Kaya-Kılıç, 2022). Bunun yanı sıra, kurum bakımı altında bulunan çocukların akranlarından veya kurum çalışanlarından gelen şiddet ve zorbalığa maruz kalması başka araştırma sonuçlarına da yansıyan diğer bir önemli olumsuz deneyim alanını yansıtmaktadır (Önder ve İnak, 2018). Kurum bakımı altındaki çocuklar arasında yaşı daha büyük olanların diğerleri üzerinde belirli bir güç hiyerarşisi oluşturmasına dayanan şiddet ve zorbalık eylemlerinin kurum bakımı modellerinde daha çok rastlanan önemli bir sorun olduğu görülmektedir (Yurteri-Tiryaki ve Baran, 2015; Uğur ve Kaya-Kılıç, 2022). Bireylerin kurum bakımı deneyimlerini olumsuz hale getiren bir diğer faktör ise maruz kaldıkları damgalanma olmuştur. Kurum bakımında bulunan çocuklara yönelik damgalayıcı söylemler hem kurumlarda çalışan personelin tutumlarıyla hem de toplumda var olan önyargılarla kendini gösterebilmektedir (Yurteri-Tiryaki ve Baran, 2015). Öncelikle ‘yurt çocuğu’ veya ‘yuva çocuğu’

şeklinde yapılan tanımlamanın kendi başına birçok olumsuz yargı barındırdığı ve damgalayıcı bir yaklaşıma dayandığı farklı araştırmalarda da ortaya çıkarılmıştır (Turgut ve Özkan, 2019; Erbay ve Çalış, 2021; Uğur ve Kaya-Kılıç, 2022).

Bu araştırmaya katılan bireylerin kurum bakımı sonrasında yaşam deneyimlerine bakıldığında olumlu ve olumsuz boyutlarda önemli bulgular ortaya çıkmıştır. Katılımcıların kurum bakımı sonrasında ilişkin olumlu buldukları hususların temelde sosyal desteğe ve iş imkanına sahip olmakla şekillendiği anlaşılmaktadır. Kurum bakımından ayrılan bireyler için kurum dışındaki sosyal yaşama uyumu kolaylaştırması bakımından bu iki unsurun belirleyici olduğu söylenebilir. Bireyin kurum bakımı sonrasında arkadaş veya aile bireyleri aracılığıyla aldığı sosyal destek kurum bakımı sonrasında geçişi kolaylaştıran bir faktör olarak görülmektedir. Hiles, Moss, Wright ve Dallos (2013 tarafından kurum bakımı sonrasında yaşama geçişle ilgili çalışmaların ele alındığı literatür incelemesinde de aile bireyleri ve arkadaşlarla kurulan ilişkilerin kurum yaşamı ile bağımsız yaşam arasında bir köprü oluşturduğu belirtilmiştir. Öte yandan, kurumdan ayrılan gençlerin çoğunluğunun öncelikle bir aile bireyiyle irtibat kurmak istemesi özellikle ailenin önemini ortaya koyan bir sonucu yansıtmıştır. Bu doğrultuda, başka araştırmalarda da belirtildiği üzere kurum bakımı sonrasında sosyal destek mekanizmalarına sahip olmak bireyler için olumlu deneyimler haline gelmektedir (Çayır, 2020; Yanardağ, 2019; Campos, Goig ve Cuenca, 2020).

Kurum bakımı sonrasında yaşama katılmayı kolaylaştıran en önemli unsurlardan biri olarak devlet tarafından sağlanan işe yerleştirme uygulamasının katılımcıların deneyimlerine olumlu yansıdığı görülmüştür. İlgili yasa kapsamında kurum bakımı sona eren bireyler devlet tarafında işe yerleştirilmekte ve böylece gelir ve yaşam güvencesine sahip olmaktadır. Böylece çeşitli imkansızlıklar nedeniyle kurum bakımına alınan çocukların kurum bakımı sona erdikten sonra yeniden benzer risklerle karşılaşmasını engellemek amaçlanmaktadır. Bununla birlikte, farklı araştırmalarda kurum bakımının sonlanması ile işe yerleştirilme arasında geçen zamanın uzayabildiği ve bu durumun kurumdan ayrılan birçok kişi için önemli bir güçlük oluşturduğu belirtilmektedir (Yanardağ, 2019; Gül, 2019; Uğur ve Kaya-Kılıç, 2022). Yine de bireylerin bağımsız yaşama geçmesinde bu desteğin önemli bir unsur olduğunu söylemek mümkündür.

Katılımcıların kurum bakımı sonrasında yaşamlarına dair olumsuz deneyimlerinin genel itibarıyla kurum sonrası yaşama hazır hissetmeme, sosyal destek eksikliği ve damgalanma ve dışlanma bağlamında geliştiği görülmüştür. Kurum bakımı altında kalan bireylerin kurumdan ayrıldıktan sonra kurum dışı sosyal yaşama hazır olmadığını düşünmesi ve dışarıda kendini yabancı hissetmesi sıkça karşılaşılan bir durumdur (Frimpong-Manso, 2012; van Breda ve Hlungwani, 2019; Öztürk ve Ünal, 2015; İnalçuk, 2019; Turgut ve Özkan, 2019). Nitekim kurum bakımı altındayken kuralları ve işleyişi belli bir yaşam alanında bulunan çocuklar gündelik yaşamın sorumluluklarıyla çok az karşılaşmakta ve sosyal yaşamdaki becerilerden mahrum kalmaktadır. Bu durum, kurumdan ayrılan bireyler için belirsizlik duygularını ve kaygıyı beraberinde getirmektedir (Liabo, McKenna, Ingold ve Roberts, 2017; Uğur ve Kaya-Kılıç, 2022).

Kurum bakımı sonrası yaşanan olumsuzluklardan bir diğeri sosyal destek eksikliği olarak belirlenmiştir. Kurum bakımı sonrasında sosyal desteğe sahip olmanın geçiş sürecini kolaylaştırmasına karşın sosyal destek mekanizmalarından mahrum kalmanın bireyler için olumsuz deneyimlere dönüştüğü anlaşılmaktadır. Bu durum, yapılan benzer çalışmaların sonuçları da yansıdığıdır (Frimpong-Manso, 2012; Turgut ve Özkan, 2019; Uğur ve Kaya-Kılıç, 2022). Katılımcıların kurum bakımında iken çeşitli şekillerde maruz kaldıkları damgalanma örüntülerinin kurum bakımı sonrasında yaşamlarında da kendilerini olumsuz etkilediğine yönelik düşünceleri yine farklı çalışmalarda ortaya çıkan sonuçlardan biri olmuştur. Bu bağlamda, damgalanma ve dışlanmanın kurum bakımından çıkan bireyleri etkilediği en önemli alanlardan biri iş yaşamı olarak görülmektedir. Öyle ki, devletin sağladığı olanakla işe yerleşen bireylere diğer çalışanlar ve yöneticiler tarafından yöneltilen önyargılı, etiketleyici ve dışlayıcı yaklaşımlar birçok bireyin iş yaşamında ve sosyal yaşamında zorluklar yaşamasına neden olmaktadır (Uğur ve Kaya-Kılıç, 2022; Yanardağ, 2019;

Turgut ve Özkan, 2019). Bu durum bireylerin topluma yeniden entegrasyonunu güçleştiren bir faktör halini almaktadır (İbrahim ve Howe, 2011).

Katılımcıların kendi deneyimlerinden yola çıkarak kurum bakımı süreçlerinin geliştirilmesine yönelik sunduğu öneriler ele alındığında odaklanılan temel hususlardan biri kurum bakımındaki çocukların gelişimine önem veren bir profesyonel yaklaşım sergilenmesidir. Bunun için kurumda çocuklara hizmet veren kişilerin bilgi, beceri ve tutumları oldukça önemlidir. Literatürde yer alan diğer araştırmalarda da bu hususa dikkat çekilerek kurum personelinin çocuklarla etkileşimlerinde ilgi gösterme, iletişim, disiplin, eğitim gibi hususlarda daha fazla beceriye ihtiyaç duyduğu belirtilmektedir (Acar, Semerci ve Yaman, 2021). Öte yandan, bakım elemanlarının kişi başına düşen çocuk sayısı, üzerine iş yükünün personel eksikliği, görev nedeniyle düşen çalışma motivasyonlarının bakım süreçlerini olumsuz etkilediği vurgulanmaktadır (Yaman, 2010; Aslan ve Erbay, 2017; Semerci, Tatal, Acar ve Yaman, 2020; Uğur ve Kaya-Kılıç, 2022). Bu durumun çocukların sağlıklı gelişimi üzerinde oluşturduğu etkilerin uzun yıllar boyunca bireylerin yaşamını etkileyebileceği düşünüldüğünde bu bağlamda yapılacak geliştirmelerin önemi daha anlaşılır hale gelmektedir. Katılımcıların kurum bakımı hizmetlerine yönelik önerileri arasında yer verdiği bir diğer önemli husus kurum bakımı yerine aile yanında destek hizmetlerine önem verilmesidir. Bu durum esasında günümüzün çocuk koruma ve bakım hizmetlerine temel oluşturan politikaların ana eksenini oluşturmaktadır. Nitekim Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın yayınlarında bakanlığın çocuk hizmetlerine ilişkin politikasının koruyucu ve önleyici hizmetler ile aile odaklı hizmetlere öncelik verdiği açıkça ifade edilmektedir (İzci, Sarı ve Uyanık, 2021; Sarı vd., 2021).

Sonuç olarak, bu araştırmada geçmişte kurum bakımı deneyimi olan bireylerin bakış açısıyla çocuk koruma hizmetleri içinde geleneksel kurum bakımının neden daha az tercih edilir hale geldiğini anlamak mümkündür. Ancak korunma altına alınan tüm çocukların ihtiyaçları aynı olmadığından kurum bakımına dayalı hizmet modellerine de ihtiyaç duyulacaktır. Bu nedenle, çalışmanın ortaya koyduğu ve literatürdeki diğer çalışmalarla örtüşen bulgular kurum bakımı altındaki çocukların psiko-sosyal gelişimi ve geleceğe hazırlanmasında güçlü bir profesyonel yaklaşımın gerekliliğine işaret etmektedir. Bunun için kurum bakımı hizmetlerine katkı veren tüm personelin görev ve sorumluluklarına uygun bilgi, beceri ve tutumlara sahip olması ve mesleğiyle kişiliğini bütünleştirebilmesi gerektiği vurgulanabilir. Dolayısıyla, çocuk bakımı hizmetlerinin herkese uygun bir çalışma alanı olmadığını belirtmek mümkündür. Bu mümkün olmadığında çalışmanın bulgularına yansıyan temel sorun alanları arasında yer alan sevgi eksikliği, yönlendirme eksikliği, kurum sonrası yaşam için beceri geliştirememeye, damgalanma gibi bireyleri uzun yıllar etkileyecek sorunların ortadan kaldırılmasının oldukça güçlü iddia edilebilir.

Etik Beyan

Bu çalışma Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 22.06.2020 tarihli ve 2020/67 sayılı değerlendirme raporu ile etik açıdan uygun bulunmuştur.

Kaynakça

- Acar, B., Semerci, M. & Yaman, Ö. M. (2021). Çocuk evlerinde çalışan bakım elemanlarının mesleki yeterliliklerinin çocuk eğitimi ve bakımı açısından değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 21(51), 502-538. DOI: 10.21560/spcd.vi.626495
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB). (2021). *İstatistikler*. <https://www.aile.gov.tr/chgm/istatistikler/> adresinden alınmıştır.
- Aydoğdu, F. & Gürsoy, F. (2018). Çocuk evi ve ailesi yanında kalan ergenlerin ihtiyaç doyum düzeylerinin incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 22(1), 59-84. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsadergisi/issue/36249/304222>
- Başçılar, M. (2021). Sosyal hizmet ve hukuk ilişkisi. M. Başçılar (Ed.), *Sosyal hizmet mevzuatı* (s. 27-45). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bayoğlu A., S. & Puruçuoğlu, E. (2010). Yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin gelecek beklentileri ve sosyal destek algıları. *Kriz Dergisi*, 18(2), 27-39. DOI: 10.1501/Kriz_0000000316
- Boduroğlu, G. (2016). *Kurum bakımından ayrılan bireylerin yaşamın düzenlenmesi ve uyum sürecinde karşılaştığı sorunlar ve sosyal destek kaynakları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Politikaları ve Uygulamaları Tezli Yüksek Lisans Programı.
- Campos, G., Goig, R. & Cuenca, E. (2020). Relevance of the social support network for the emancipation of young adults leaving residential care. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 18(1), 27-54.
- Çayır, H. (2020). Kurum bakımında kalmış kişilerin aileye dair düşünceleri. *Kadim Akademi SBD*, 4(1), 75-96. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kadimsbd/issue/54134/735114>
- Delgado, P., Carvalho, J. M. S., Montserrat, C. & Llosada-Gistau, J. (2020). The subjective wellbeing of Portuguese children in foster care, residential care and children living with their families: Challenges and implications for a child care system still focused on institutionalization. *Child Indicators Research*, 13, 67–84. Doi: /10.1007/s12187-019-09652-4
- Erbay, E. & Aslan, E. (2017). Ankara Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne bağlı çocuk evlerinde çalışan bakım elemanları ve çocuk evi sorumlularının iş doyum ve tükenmişlik düzeyleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21(2), 535-556. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsadergisi/issue/31710/347508>
- Erbay, E. & Çalış, N. (2021). Türkiye’de koruyucu aile hizmetlerine yönelik uzman görüşleri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(40), 439-462. DOI: 10.46928/iticusbe.793311
- Ervüz, C. (2021). Türkiye’de çocuk koruma ve bakım sistemi. N. Çalış, O. Zengin (Ed.). *Multidisipliner perspektiften sosyal boyutuyla çocukluk ve gençlik* (pp. 85-117). İstanbul: Efe Akademi Yayınevi.
- Frimpong-Manso, K. A. (2012) Preparation for young people leaving care: The case of SOS Children's Village, Ghana. *Child Care in Practice*, 18(4), 341-356, DOI: 10.1080/13575279.2012.713850
- Gül, N. (2019). *Sosyal hizmet kuruluşlarından ayrılan gençlerin topluma uyumları üzerine bir inceleme: İstanbul ili örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.
- Hiles, D., Moss, D., Wright, J. & Dallos, R. (2013). Young people's experience of social support during the process of leaving care: A review of the literature. *Children and Youth Services Review*, 35(12), 2059-2071. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2013.10.008>.

- Ibrahim, R.W. & Howe D. (2011). The experience of Jordanian care leavers making the transition from residential care to adulthood: The influence of a patriarchal and collectivist culture. *Children and Youth Services Review*, 33, 2469-2474.
- İnalçuk, M. (2019). *Kuruluş bakımı hizmetlerinden yararlanan bireylerin entegrasyonu: Konya örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.
- İzci, L., Sarı, K. S. & Uyanık, M. N. (2021). Aile odaklı hizmet modeli olarak koruyucu aile uygulaması. *T. C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Politikaları Serisi*, 1(3), 1-44.
- Karataş, K. (2007). Türkiye'de çocuk koruma sistemi ve koruyucu aile uygulamaları üzerine bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 7-20. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tsh/issue/48442/613648>
- Küsmez, B. (2020). Korunma ihtiyacı olan çocuklar için kurumsal ve alternatif hizmet modelleri: Bir değerlendirme. *International Journal of Social And Humanities Sciences*, 4(3), 201-225. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ijshs/issue/59252/853216>
- Li, D., Chng, G. S. & Chu, C. M. (2019). Comparing long-term placement outcomes of residential and family foster care: a meta-analysis. *Trauma, Violence, & Abuse*, 20(5), 653-664. Doi: 10.1177/1524838017726427
- Liabo, K., McKenna, C., Ingold, A. & Roberts, H. (2017) Leaving foster or residential care: a participatory study of care leavers' experiences of health and social care transitions. *Child: Care, Health and Development*, 43, 182– 191. doi: 10.1111/cch.12426.
- Önder, M. S. & İnak, A. (2018). Geçmişte kurum bakım hizmeti alanların şiddet görme durumları ve bakım hizmeti algıları: Bingöl örneği. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 195-210. DOI: 10.29029/busbed.395402
- Özdemir, N., Sefer, N. & Türkdöğen, D. (2008). Bir sosyal sorumluluk projesi örneği: “Korunmaya muhtaç çocuklar”. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(2), 283-305.
- Özel AYTEKİN, N. (2019). *Yetiştirme yurtlarında ve ailesi yanında büyüyen yetişkinlerin psikolojik iyilik halinin demografik özellikler ve öğrenilmiş güçlülük açısından değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Bilim Dalı, Ankara.
- Öztürk, M. & Ünal, V. (2015). Yetiştirme yurdundan ayrılanların sosyalleşme ve toplumla bütünleşme durumları (Sivas örneği). *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 16(1), 119-134. <http://esjournal.cumhuriyet.edu.tr/pub/issue/4267/57464>
- Sarı, K. S., Ergüt, İ. K. & Ünlü Çeber, Ç. (2021). Türkiye'de çocuk hizmetlerinin tarihsel süreci. T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Politikaları Serisi, 1(4):1-46.
- Semerci, M. , Tural, K. , Acar, B. & Yaman, Ö. M. (2020). Çocuk evlerinde çalışan çocuk bakım elemanlarının yaşadıkları sorunlara yönelik niteliksel bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (49), 171-188. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sufesosbil/issue/54046/591401>
- Şahin, G. & Sürücü, A. (2011). Yetiştirme yurtlarında yaşayan ergenlerde bağlanma ve kimlik. *Education Sciences*, 6(1), 1318-1334. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/nwsaedu/issue/19821/212214>
- Şenocak, H. (2006). Korunmaya muhtaç çocuklara sağlanan bakım yöntemleri. *Journal of Social Policy Conferences*, 0(51), 177-228. <https://dergipark.org.tr/en/pub/iusskd/issue/893/9976>

- Şimşek, Z., Erol, N., Öztop, D. & Özer-Özcan, Ö. (2008). Kurum bakımındaki çocuk ve ergenlerde davranış ve duygusal sorunların epidemiyolojisi: Ulusal örneklemede karşılaştırmalı bir araştırma. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19(3), 235-246.
- Turgut, A. Ş. & Özkan, Y. (2019). Kurum bakımından ayrılmış bireylerin sosyo-demografik özellikleri ile kurum bakımı sonrası yaşadıkları sorunlar arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 23(3), 748-763. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsadergisi/issue/51239/578221>
- Uğur, Ç. S. (2018). *Türkiye’de çocuk koruma politikaları: Sosyal ve ekonomik destek hizmetinin rolü.* (Uzmanlık tezi). Ankara: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- Uğur, S. B. & Kaya-Kılıç, A. (2022). Kurum bakımında yetişmiş kişilerin kurum bakımı ve sonrası süreçte yaşadıkları sorunların belirlenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(1), 69-68. DOI: 10.33417/tsh.877684
- Van Breda, A. D. & Hlungwani, J. (2019) Journey towards independent living: resilience processes of women leaving residential care in South Africa, *Journal of Youth Studies*, 22(5), 604-622, DOI: 10.1080/13676261.2018.1523541
- Yanardağ, U. (2019). Kurum bakımı hizmetlerinden yararlanmış bireylerin kurum bakımı sonrası yaşam deneyimleri üzerine nitel bir araştırma. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*. 3(2), 60-78. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tushad/issue/51701/643816>
- Yazıcı, E. (2014). Türkiye’de çocuk koruma sistemi ve koruyucu aile bakım yönteminde yeni yaklaşımlar. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 247-270. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ckuiibfd/issue/32903/365530>
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, S. & Hız, Ö. (2018). Türkiye’de çocuk refahı bağlamında korunmaya muhtaç çocuklara sunulan bir hizmet: Koruyucu aile hizmeti. *Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1), 95-114.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2009). Türkiye’de çocuk koruma sisteminin genel olarak değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(18), 43-58.
- Yulaf, Y. & Gümüştas, F. (2019). Kurum bakımında yaşayan ve evlat edinilen çocuk ve ergenlerin ruhsal bozukluklar açısından karşılaştırılması. *Cukurova Medical Journal*, 44(3), 904-910. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cumj/issue/42406/504819>
- Yurteri Tiryaki, A. & Baran, G. (2015). Kurum bakımı deneyimi olan kadınların çocukluk dönemi kurum yaşantıları: Nitel bir çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 26(1), 23-44.
- Yüksel, Z. & Öncü, B. (2016). Geçmişte kurum bakımında kalmış bireylerin kurum bakımı deneyimlerine ilişkin özellikleri ve bağlanma biçimlerinin incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(2), 63-77. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/38640/448642>

Extended Abstract

Children may be in need of protection due to many reasons such as poverty, family dysfunction, loss of parents, neglect, abuse, or abandonment. As a response, systems to ensure the child's protection are obviously required. Government undertakes this responsibility of ensuring their care and protection through the services it provides for these children. These services mostly include of institutional care, adoption, foster care, and family assistance.

Institutional care was the primary focus of child protection services in Turkey until the 2000s. These institutional care models consist of nursery serving the 0-12 age group and orphanages serving the 13-18 age group. In this type of institutional care models, conditions were emerged that are based on an authoritarian and centralized institution management, with a large number of children living in wards in large buildings, and often lacking adequate staff. As a consequence, these types of care models have come under criticism for containing practices that contradict children's developmental requirements. This circumstance motivated the development of alternate models to traditional institutional care services.

Since the 2000s, traditional institutional care models have begun to give way to smaller, more modern models that are closer to home-like living. In this context, nurseries and orphanages have been gradually abolished over the years, and institutional care practices have been continued in "children's home complexes" and "children's homes" that allow children to live in independent residences. On the other hand, it is known that no institution-model application can ever completely replace the care and protection supplied by the family. Today, the majority of children in need of protection receive social and economic services while they are with their families. However, it can be said that a significant number of children are still in institutional care. One of the reasons for this is that the foster family and adoption services, which are among the family care models, are not well-developed in Turkey.

In the present study, it was aimed to reveal the past experiences of adult individuals who benefited from traditional institutional care services in their childhood. Studies addressing individual experiences regarding institutional care processes in Turkey are very limited. As a result, this study, which is expected to make a meaningful contribution to the literature, pursued the following objectives:

- What are the positive and negative experiences of individuals regarding the time they spent in institutional care while under protection?
- What are the positive and negative experiences of individuals after leaving the institution?
- What are the suggestions of individuals for institutional care processes?

In this study, a phenomenological approach was adopted based on the qualitative research method. Snowball sampling method was used to determine the research participants. In-depth interviews were conducted with 25 people who voluntarily agreed to participate in the study, by recording their voices (with permission). 12 of the participants were male and 13 were female. The average age was 25.8. The interviews lasted an average of 53 minutes. The data were collected face to face in the period of July 2020-September 2020 in accordance with the COVID-19 pandemic measures. Interview data were coded through descriptive analysis and categories and themes were created.

The findings reflecting the positive experiences of the participants regarding the period they were under protection were shaped in the context of being in the institution with their siblings, the opportunities offered by the institution, being able to continue their education, having good friendships, and the guidance provided by the personnel. In this perspective, institutional care might be regarded a beneficial experience since it enabled individuals to access a variety of material possibilities, continue their education, and develop social relationships. When the experiences that the participants evaluated as negative, expressions were in the context of lack of affection,

violence/bullying, lack of guidance, negative social relations and stigma. While institutional care might give individuals with various material support, it was detrimental to the development of healthy personalities and life skills, according to these findings.

Considering the participants' positive experiences with post-institutional care, the role of job placement, continuing higher education, and social support from family and friends emerged prominent. In particular, it can be noted that the job opportunity provided by the state and the social support from important people were facilitating to establish a new life after the institution. When participants' negative experiences after leaving the institution were considered, the main categories that emerged were not feeling prepared for life after institutional care, a lack of social support, stigma, and exclusion. Stigma and isolation of individuals who were previously in institutional care are serious issues that might damage an individual's psychological health due to making it difficult for them to adjust to social life after the institutional care.

When participants' suggestions for institutional care services were reviewed, the main categories that emerged were the need of selecting competent personnel, preparing for post-institutional care, focusing on family-centered care models, and challenging social prejudices. To make these recommendations a reality, it is vital to prioritize the human aspects (personnel, management, children, family) of institutional care processes.

It can be stated that the findings of the study are broadly consistent with those of previous studies. In this context, findings emphasize the importance of a comprehensive professional approach to the psychosocial development and future preparation of children in institutional care. To this purpose, it should be highlighted that all personnel involved in institutional care should possess the required knowledge, skills, and attitudes for their assigned duties and responsibilities, as well as the ability to integrate their profession and personality. If this is not done, it can be argued that it would be highly difficult to eliminate the problems that would affect individuals for years, such as lack of affection, lack of guidance, inability to build skills for post-institutional life, and stigma, which are among the major problem areas highlighted in the study's findings.